

Ask. Vandring 13. sept. 2020.

Siden 2016 har historielaget hver høst etter tur oppsøkt Gjerdrums meieri- og skolekretser. Vi startet med Åmotmeieriet. Deretter: Kjærstad-, Sandum- og Gjerimeieriet. Nå var turen kommet til Hønsimeieriet som lå på det vi i dag oppfatter som Ask. Omtrent 60 personer deltok på turen som startet utenfor kulturhuset. Med oss på turen hadde vi høytaleranlegg, 4 store flyfoto fra 1950-tallet, og flere kjentmenn som var oppvokst på Ask på 1950-60-tallet. Ambisjonen var å få fram det gamle Ask slik det framsto de første 60-70 åra på 1900-tallet.

Tor Laache startet med å fortelle litt om hva som kan ha utløst at Ask ble sentrum i Gjerdrum.

Hvorfor Ask ble et sentrum.

Lenge var Ask bare noen gårder, og ikke noe spesielt i forhold til mange andre gårder i bygda. Øvrigheta holdt til andre steder. Kjerkene og prestegården lå jo nord og øst i bygda. Lensmannen hadde stort sett tilhold i Østbygda, og der lå de største og gjeveste gårdene. Da fogden på Øvre Romerike en periode holdt til i Gjerdrum, var det også i Østbygda. Da den første faste skolen kom i 1842, ble denne også bygd øst i bygda på Smestad. Her hadde også herredsstyret sine møter i årevis.

Det første tegnet til noe som kunne ligne en sentrumsfunksjon på Ask, var kornmagasinet. Det ble satt opp i 1815 etter at Napoleonskrigene hadde vist at Norge var sårbar dersom krig og blokade avskar mulighetene for import av korn. Magasinet lå på Askhøgda nær der misjonshuset nå ligger. Her var det mulig for bønder og husmenn å låne såkorn om våren, og så betale tilbake med overmål (rente) om høsten. Dette ble forløperen til Sparebanken.

En viktig grunn til at Ask ble et sentrum var vegbygging. Det var elendige veger i Gjerdrum på midten av 1800-tallet. Smale hulveger med lite grus, og noen strekninger også bratte. Vegene var også et problem for andre enn Gjerdrumssokninger. Også folk fra Holter og Nannestad trengte bedre byveg.

På 1800-tallet var det en enorme auke i befolkning i Kristiania; fra 10.000 innbyggere år 1800 til 200.000 i år 1900. Det åpnet seg et stort marked for landbruksvarer. Mjølkk, fløte, ost, smør, kjøtt, hestehøy og tømmer var varer som kunne tilbys fra Gjerdrum. Salg av varer til byen kunne gi penger til å kjøpe mer for bøndene: Driftsmidler/maskiner, tøy, importvarer, ol. Handelsjordbruket sto for døra; særlig fra siste halvår av 1800-tallet.

Noen forhold bidro til bedringen i vegstandarden. I 1854 ble hovedjernbanen til Eidsvoll åpnet med stasjon på Kløfta. Det var veg til Kløfta fra kjerka over Staden og Syslerbrua. Men i 1883 gikk Holumraset på Ullensakersida av Leira, og brua forsvant i elva.

Samtidig presset Nannestad på for å få ny hovedveg mot byen, og det ble bevilget penger. Den nye vegen skulle være vesentlig bredere og finere enn den gamle. Framfor alt skulle den ikke bli for bratt, for her skulle hester med lass komme seg fram!

Men i Gjerdrum klarte ikke de folkevalgte å bli enige om trase. Hovedsognets (Østbygda) representanter ville ha en østlig trase, mens annekssoognets folk (Vestbygda) ville ha veg over Ask og nordover mot Hellen og Kjærstad. Striden varte i 15 år, og endte med seier til vestkorridoren. Striden er nøye beskrevet i bygdeboka bind 4.

Hele vegen var ferdig i 1907, og en valgte også å flytte traseen for Kløftavegen sørover dit den går i dag. På Ask ble vegen flyttet lenger sørover slik at det bl.a. ikke blei så bratt ned Askhellinga mot Svensrud. Vegkrysset på Ask kunne nå utvikles til sentrum i Gjerdrum.

Nå var det ingen tvil om at det sterkt tiltrengte herredshuset måtte bygge på Ask. Bygget sto ferdig i 1898 omtrent der nåværende kommunehus står. Fra før var det skole på Fjeldstadholmen, men nå fikk småskolen bruke herredshuset til undervisning fram til Høyenhallskolen på Asmyr sto ferdig i 1910.

I år 1900 ble Hønsen Meieri etablert på Hønsisletta helt inntil Eivenstuen Ask. Samtidig hadde Olaus Berg overtatt landhandelen på Vestre Ask der Karl Andersen Ask og sønnen Anton tidligere hadde hatt landhandel. Fra 1911 hadde Olaus Berg også posthus tilknyttet landhandelen. Almenninga hadde dampsga si stående på Vesle Ask. Helt først på 1900-tallet hadde vi dessuten slike som:

- Snekker Hans Trondsen
- Smed Kristian Hansen Braadal
- Skomaker Martin Olsen
- Skredder Jens Kristoffersen
- Tømrer Hans Hansen

Dermed var altså et lite sentrum oppstått ved vegkrysset mellom Kløftavegen og hovedvegen. Men husk: Det oppsto akkurat på samme måte små sentrer rundt skoler og meierier i de andre kretsene. Det var bare det at Ask hadde kommunehuset, posten, banken og etter hvert flere forsamlingshus ved siden av vegkrysset sitt. Det hadde ikke de andre kretsene. Så når meierier og skoler ble sentralisert på 1950-tallet, førte dette til at de andre grendesentrene langsomt «døde ut». Landhandelen og håndverkerne og småindustrien forsvant også.

Ask-gårdene.

Vi spaserte nå opp til Askhøgda, hadde kafferast og snakket om Askgårdene. Her som det er fjell i dagen ligger flere gårdstun i ei klynge. Vi hadde med oss skissen av hvordan Arne Berg ved Norsk folkemuseum mener det så ut i området på 1870-tallet (Se bygdeboka bind 2!)

Ask er opprinnelig navnet på en gård, og er antakelig den eldste av gårdene vest i Gjerdrum. I bygdeboka (bind 2) er det antatt at gården ble ryddet i romersk jernalder; dvs. mellom år 0 og 400. Alt i gammelnorsk tid ble gården delt i tre bruk: Østre Ask (gnr.41), Vestre (Store) Ask (gnr.42), og Vesle Ask (gnr.43).

Østigarn hadde først på 1900-tallet to større bruk: Østigarn (eiendommen Eivind Løken har nå), og Eivenstuen der tunet ble flyttet ut i 1905. Eivenstuen hadde bolig (Kjulgården) vest og låve øst for riksvegen rett sør for kommunehuset. Denne gården er nå stort sett nedbygget.

Vestigarn ble først delt i to: Vestigarn og Nystuen. Så ble Vestigarn delt i Vestigarn (Store-) og Oppistuen. Vestigarn ble så flyttet ned dit tunet ligger nå (rett nord for bussterminalen) i 1870. Endelig ble også Nystuen delt i to bruk som begge fortsatt betegnes Nystuen.

Vesle Ask består i dag av 3 større bruk. To av bruka ligger rett vest for vejen nord for Ask sentrum, mens det siste (Bjørkely) ligger ved Myragutua.

I tillegg til bruka som her er nevnt oppsto det også ei rekke mindre bruk der noen opprinnelig var husmannsplasser. Eksempler: Smedstuen, Klokkerenga, Askenga.

Til daglig tenker vi på Hønsisletta som en del av Ask. Men Hønsigårdene er gamle sjølstendige gårdsbruk som trolig ble ryddet litt seinere enn Ask. Navnet Heinsvin kan bety grassletta (vin) til Ask.

Minner fra Ask.

Vestigarn Ask.

Vi gikk nå ned til riksvegen og hadde flere stopp mellom bensinstasjonen og autoen på vestsida av vejen. Her var det Terje Brodal, Odd Nordengen og Ola Kroken som i fellesskap forsøkte å få fram

litt av det de husket fra barndommens Ask. Det som står her er ikke uttømmende, men dekker mye av det vi kommenterte underveis. De byggene vi ikke rakk å nevne, er heller ikke kommentert her. Det bør kanskje tas en vandring til på Ask?

Der bensinstasjonen nå ligger, lå småbruket Smedstuen Ask. Våningshuset lå helt inn i mot krysset, mens låven lå nordafor. Her startet Hans Trondsen tidlig på 1900-tallet opp snekkerverksted. Han tok på seg mange typer oppdrag, men viktig var å lage vognhjul, som smeden seinere kunne beslå. Trondsens pleiedatter ble gift med Jens Strand fra Stange, og han startet bilverksted i låven etter krigen. Neste generasjon, Hans Strand, kjøpte bilverkstedet på Hønsisletta på 1960-tallet. Her driver svigersønnen Solvar Bryghaug fortsatt bilverksted. Husa på Smedstuen ble derimot fjernet for å gi plass til bensinstasjon. Rundt 1970 var det «Gulfstasjon»; seinere Shell.

Hilmar Bahus bygde snekkerverksted på 1950-tallet på ei tomt fradelt Smedstuen. Her pågikk bl.a. trappesnekring. Seinere overtok Kåre Haraldsen som bl.a. drev med innramming. Seinere har det bl.a. vært malebutikk (Villy Løvstad), videoutleie og kebabkiosk i bygget. Lenger nordvest kom det på 1950-tallet opp flere villaer; bl.a. Harald Maribos hus der det også var snekkerverksted.

Vi kommenterte også det som det gamle flyfotoet viser: Den ordentlige vegen nordvestover gikk over Myragutua mot Rønnegrinda og Vestby. Opp til Fjellgrinda var det nesten ikke veg. Det var ingen Fjellveg, og trafikken mot allmenninga gikk over Rudsdalen.

Sør for vegkrysset var samvirkelaget. Olaus Berg solgte landhandelen sin i 1920 på ei tid da samvirkelagene i Norge var i sterk framgang. Samvirkelaget hadde sin butikk på denne tomte helt fram til sist på 1990-tallet da forretningen ble flyttet til nybygg rett ved kulturhuset. Som for de andre landhandlene på Ask hadde også samvirkelaget mye å selge ut over typiske husholdningsvarer. Det kunne f.eks. gjelde rekvisita til landbruket og enkle byggevarer som maling og spiker.

Lenge lå posten i samvirkelagsbygget, men posten på Ask har hatt en veldig omflakkende tilværelse. Først var postkontoret hos O. Berg Vestigarn. Seinere har det også vært innom kommunehuset, Hønsimeieriet og «Hexebergvillaen» før posten havnet på samvirkelaget. Etterpå fikk posten på 1970-tallet kontor i «Brannkassebygget» sør for Badet. Men til slutt havnet altså posten det det startet: Som post i butikk hos Coop.

Litt lenger sør lå Refsnes-villaen. Erling Refsnes var nok den første som bygde lokale for å satse på klesbutikk i Gjerdrum på slutten av 70-tallet. Dette var kanskje ikke noen langsiktig suksess, så bygget endte opp som butikk/kontor/verksted for Finnholts radio og TV.

Området sør for veikrysset er nå boligblokkene Askheim I og II. fra 2001/2002.

Enda lenger sør lå verkstedet til smeden Ivar Nordengen. Ivar hadde overtatt verkstedet fra sin far Laurits som kjøpte 1921. Det har vært drevet smie på stedet lenge. Forgjengeren het Kristian Brodal som hadde overtatt fra Peder Halvorsen. Smia gjorde tjenester for bøndene. Det kunne være skoing av hester, reparasjon av redskaper, beslå vognhjul o.l., bygge stålrammer til fjøsvinduer. Verkstedet hadde kunder fra en stor omkrets, men fikk problemer utover på 1950-60-tallet da bøndene gikk over til traktorer og traktorredskaper. Nå bestilte de reservedeler hos maskinleverandøren i stedet for å få smeden til å smi en del. Bygget står fortsatt og er nå kafe/blomsterbutikk.

Helt inntil vegkrysset der kløftavegen tar av, sto kiosken til Guri (gift med Laurits) og seinere Ester (gift med Ivar) Nordengen. Dette var opplagt møtestedet for ungdommen på Ask rundt 1960. Utafor var det en benk der ungdommen (i hvert fall de tøffe) brukte å samles.

Eivenstuen Ask.

Sør for smia lå «Hexebergvillaen», som var en slags leiegård der det bodde flere familier. Seinere (ca.1960) ble dette bygget revet, og Gjerdrum sparebank bygde lokale her. Nå er banken for lengst fusjonert og borte fra bygda, og lokalet er blitt helsestasjon.

Sør for dette satte Alf Kjærstad på 1950-tallet opp kjøtt og kolonialbutikk. Han og broren Sigurd hadde opprinnelig et lite slakteri på hjemstedet på Kråkvål. Det var derfor naturlig å spesialisere seg på kjøttvarer, og å utføre tjenester som deling og maling av kjøtt; for fortsatt var det mye hjemmeslakting rundt i bygda. Det ble dessuten bygd fryseri der kundene kunne leie en liten fryseboks.

Videre lå først Iversen-huset. Dette var et lite våningshus som på tross av å ha vært revet, ble satt opp igjen på samme sted og fortsatt står på Ask – nå med strikkesøysbutikk.

Enda lenger sør lå først «Kjuul-gården». Dette var egentlig våningshuset på Eivenstuen, men på 1950-tallet ble huset brukt som leiegård der det bodde 4 familier. Eivenstuen hadde uthusene på andre side av vegen, men disse ble revet alt rundt 1950.

Rett vest for Alf Kjærstads butikk lå residensen til lensmann Johan Bruun. Her hadde han bolig og kontor. Fram til 1945 hadde lensmennene i Gjerdrum holdt til rundt på gårdsbruk de eide. Men nå ble kontoret først flyttet til det gamle postkontoret på Vestigarn; deretter altså til Bruuns villaeiendom.

Kona til Johan het Milda Bruun og var lege i Gjerdrum. Hun hadde kontor samme sted som mannen, men dette var jo tida da doktoren også reiste rundt til sine pasienter. Etter doktor Bruun var det doktor Harald Øyen som holdt til her.

Bak banken og nord for Brun-villaen etablerte Sven Olav og Jan Erik Moe byggevareforretningen Bygg og Trelast med stort lagerbygg tidlig på 1970-tallet. Dette ble seinere en del av Maxbo-kjeden.

Mange av de her nevnte byggene på Eivenstuen vest for riksvegen er nå revet og erstattet med boligblokkene Eivenstuen (ca. 2005) og Vestvang (2015).

På andre sida av riksvegen var kommunehuset reist i 1898. Her var det sal der herredsstyret og andre kunne ha møter. Det var kafferom innafør salen. Overoppsynet ble ivaretatt av husøkonomen Kristine Ask (1871-1947) – populært kalt «Krestine Kommu'n». Som nevnt holdt småskolen til her fram til 1910. Kommuneadministrasjonen var i starten svært sparsommelig. Herredskassereren Hans H. Rogstad var f.eks. bare tilstede hver 14. dag. Banken (jfr. kasserer Chr. Brodal.) holdt bankdager i kommunelokalet til banken fikk eget lokale. Det var også bibliotek på kommunen, og det var leilighet for lærer og jordmor. Dessuten disponerte lenge tannlege Holager fra Kløfta rom for å etterse skoleunga. I uthuset på kommunen var det lenge brannstasjon før denne flyttet til brannkassas nybygg.

Nytt kommunehus ble satt opp i 1968-69 på samme tomt som det gamle, og er ombygd og påbygd flere ganger.

Bak kommunehuset ble sentralskolen for Gjerdrum etablert. Første byggetrinn huset framhaldsskole, men i 1958 ble grendeskolen nedlagt og alle i barneskolen gikk på Ask. Likevel var det fram til 1964 et par klasser som fortsatt hadde tilhold på Høyenhall.

Ingelstun Hønsi.

Vi krysser grensa til det som egentlig er Hønsi.

Ang. meieriet: Se under!

På meieritomta ble det ca.1960 etablert verkstedet Agro Maskiner AS som produserte maskineri for landbruk og mølleindustri. Dette var et par 10-år en ganske stor industriarbeidsplass. Seinere har det vært ei lang rekke virksomheter innom lokalene. Det har f.eks. vært dagligvarebutikk og sportshandel. I dag har bl.a. frisør, pizzabu og rørleggere tilhold her.

Sør for meieritomta etablerte Hans(?) Braskerud bilverksted tidlig på 1950-tallet. Braskerud solgte så til O. Gustavson, som drev fram til midt på 1960-tallet og også hadde bensinpumper og solgte bensin for Esso. Seinere kom verkstedet på samme eierhånd som bensinstasjonen lenger nord, og som alt er omtalt foran.

På motsatt side av vegen lå kjøpmann Sigurd Asks landhandel som ble etablert på 1930-tallet. Også her var det lenge et vareutvalg som gikk godt utafør det vi i dag tenker på som dagligvarer. Det har vært butikk i de samme lokalene helt fram til i dag; nå Bunnpris-butikk.

På sørsida var sanitetens folkebad etablert i 1937. På badet var sjølve badeanstalten i 1. etasje. Her kunne en for en billig penge ta bad og badstu en gang i uka. Folk flest hadde ikke eget bad, og Badet ble et veldig kjærkomment tilbud. Damer badet fredag og herrer lørdager. Det var til og med mulig å kjøpe brus! I 2. etasje på badet var det forsamlingslokale. Her er det nå kinarestaurant. I 3. etasje bodde husøkonomen som rundt 1950 var Ivar Nordengen.

Vi nevnte ang. forsamlingshus også Bøndernes Hus (1936) på Ask og Folkets Hus (1938) på Kråkvål, men gikk ikke nærmere inn på historien til disse denne gangen.

Rundt 1980 ble Brannkasse/Gjensidigebygget reist. Her var det i 2. og 3. etg. foruten kontorer for forsikringen også regnskapskontor og ligningskontor. Dessuten var det postkontor i første etasje. Her var det også brannstasjon og butikklokale. Villy Løvstad hadde malebutikk her en periode.

Seinere har de nevnte byggene flere ganger blitt ombygd og sammenbygd. Ulike typer virksomheter har vært innom. Det er kommet leiligheter på toppen.

Vegen over Ask.

Ola Kroken hadde med noen faktaopplysninger om riksvegen over Ask.

- I 1851 ble den gamle bygdevegen over Ask oppgradert.
- Fra 1896-1907 ble ny riksveg (hovedveg) bygget fra Skedsmokorset over Ask og til Nannestad. (Jfr. teksten foran!)
- I 1963 fikk det som da het riksveg 120 vegdekke av oljegrus, ble utvidet i bredden og fikk nye grøfter.
- Rundt 1970 ble store deler av veggen både nord og sør for Ask lagt om til ny trase i samarbeid med bøndene, som samtidig gjennomførte bakkeplanering. Den store mengden svinger forsvant, men over Ask var traseen den samme.
- I 1976 kom det 350 meter fortau fra brannstasjonen til Askjordet.
- I 1978 kom 400 meter gangveg fra brannstasjonen til aldershjemmet.
- I 1980 kom det så gangveg fra Askjordet til Bakkervillaen.
- I 1994 kom bussterminalen og 30 parkeringsplasser på jordet mellom Vestigarn Ask og kommunehuset.
- I 1995 ble veggen og gangvegene over Ask litt lagt om. Det ble plantet trær og gjort tiltak for å senke farten på bilene. Dette ble kalt en miljøgate. Veggen følger likevel den gamle traseen over Ask.
- I 2016 til 2017 ble gangvegen fra aldershjemmet til Klampenborg ferdigstilt.

Anekdoter om Hønsimeieriet.

Vi hadde stopp ved «Frisørhjørnet» som står på den gamle grunnmuren fra Hønsimeieriet. Men alle meieribyggene er ellers borte. Tor Laache fortalte litt om virksomheten.

Meieriet er etablert år 1900, men på skuldrene av tidligere meieri: Fjælstaddalen meieri fra 1872. Ved starten var det 84 aksjonærer med i alt 463 aksjer, der en aksje skulle tilsvare mjølka fra ei ku med 1500 liter avdrått.

Tida fra slutten av 1800-tallet til 1950/60 er tida da HELE Gjerdrum levde av kua og mjølka. Det er grunn til å understreke at «alle» var med. Fra det minste småbruk og håndverkeren til de virkelig store gårdsbrukene. Alle hadde lik stemmerett på generalforsamlingen. Eksempler på spredningen:

- Hans O. Smedstuen – seinere Hans Trondsen på Smedstuen Ask: 3 andeler. Yrke: Snekker. Tunet på bruket er i dag bensinstasjon og jorda ellers nedbygd.
- Peder Frantzen på Negarn Fjeldstad: 20 andeler. Antakelig Gjerdrums største gård på denne tida. Er et av få bruk i meierikretsen som fortsatt driver med ku.
- Hans O. Hønsen, eier av Ingelstun Østigarn Hønsi – gården som solgte tomt til meieri og brønn: 10 andeler. Ingelstun er oppkalt etter Ingel Larsen som var bruker her 1781-1812. Fra 1927: Reidar Skjønnaug fra Bjørkelangen. Gården er helt nedbygd i dag.

Hvis vi tenker oss at vi sto foran meieritrammen en formiddag i 9-tida en septemberdag i 1930: Hva ville vi sett og hørt?

- Det hadde vært en jevn trafikk av hester med vogn eller kjerre fram til meieriet. Det var bønder og småbrukere som kom med mjølkespann fra morra-målet. Foran trammen ville det vært en hestebinding.
- På denne tida hadde ikke folk egne kjølekummer. Mjølka måtte kjøres fersk hit til meieriet for at kjølinga skulle foregå her. Derfor var det store ishuset og meieribrønnen viktig.
- En som nok fulgte godt med på daglig drift var formannen Søren Grøndahl. Han var i 1930 52 år og var blant de store aksjonærene med 17 aksjer. Han var stadig innom og snakket med bestyreren når han kom med mjølka på hest og vogn. Søren var innflytter

fra Nes, men både han og seinere sønnen Gudmund var blant dem som var mest villige til å ta tillitsverv i meieriet. Begge hadde mange år som styremedlem og formann i meieriet.

- Ikke alle hadde hest. En av dem vi hadde møtt her var Kristian Olsen Aarstad. Han hadde sammen med kona Anne Marie (f. Belstad) et lite bruk Steinsås, Kulsrud på 5 mål der han fødte ei ku og to sauer. Bruket hadde vært større før da det også omfattet noe som ble kalt Berger, men etter ekspropriasjon til skytterbane, var nå bare Steinsås igjen. Han hadde vært en av stifterne av meieriet og eide 2 andeler. I 1930 var han 75 år. Likevel måtte han ta turen hit 2 ganger om dagen langs en vei han beskriver som «*lang og besværlig, nærmest elendig. 2 ture pr. dag kræver minst 3 ½ time, ofte mer.*» Kristian hadde ikke hest, så han må vel ha bært med seg mjølka i slags meis eller vassele.
- Inne på meieriet hadde Kristian antakelig hilst på meieribestyreren, som som snarest ville tatt en sjekk av mjølka i Kristians spann før han hadde bedt assistenten slå den sammen med mjølka til han foran, som nettopp var innom. Meieribestyreren var Per Vamseter. Han var født i Lom, og broren hadde kjøpt seg gård på Vestby her i Gjerdrum. Vamseter var en svært erfaren meierist. Flere ganger hadde han søkt og fått seg ny jobb, og hver gang hadde meieristyret «kjøpt han tilbake». Nå i 1930 hadde Per allerede jobbet i meieriet i 20 år.
- Kristian skulle kanskje kjøpe litt ost og smør i meieriets «aksjonærutsalg» før han dro hjemover. Bak disken sto Per Vamseters kone Bertilde. Hun kom opprinnelig fra Verdal og jentenavnet var Bertilde Holm. Da hun kom til Gjerdrum i 1908/09, hadde hun fått jobb som tjenestejente hos den forrige meieribestyreren. Men da Per Vamseter kom, ble det forelskelse og giftermål. De to har den dag i dag etterkommere som bor i Ullensaker og har hytte ovafor Elvesvingen i Gjerdrum.
- Så tar Kristian osten sin under armen og går ut på meieritrammen. Der står kara og prater. Bare kjentsfolk. De prater om innhøstinga og den elendige mjølkeprisen. Særlig lurer de på arbeidet som pågår med markedsregulering og opprettelse av mjølkesentraler. Kristian har sterke meninger om dette og hiver seg inn i diskusjonen. Frustrasjonen hans skal snart munne ut i et brev til styret.
- Mens kara står og prater hører de motordur. Inn foran meieriet og bort til mjølkerampa kjører lastebilen til Olaf Kjærstad, og nå begynner han å lempe fulle og nedkjølte mjølkespann inn på lasteplanet. Meieriet har hatt lastebil siden 1920. Men i fjor kjøpte Olaf seg sin egen lastebil. Nå kjører han mjølka til byen for fordeling på mjølkehandler Ole Glæseruds butikker. Tilbake har han med kraftfor og andre driftsmidler som skal til innkjøpslaget som også holder til på meieriet.
- Glæserud (fra V. Toten) er forresten viktig for meieriet. Han bor med familien i Oslo gate i Gamlebyen, driver som privat mjølkegrossist, og det er leverandørene på Hønsimeieriet som holder forretningsforbindelsene hans med fersk mjølk og fløte. I 1930 dreier det seg om nesten 1 million liter mjølk. Glæserud har kontrakt med 23 melkebutikker, 7 kafeer, 7 bakere, og 12 kjøpmenn. Avtalen med Glæserud gjør at produsentene på Hønsimeieriet får litt bedre betalt for mjølka si enn på de andre meieriene i bygda.
- Så kommer det fram ei ung jente og eldre mann som ønsker å sitte på med lastebilen til byen. Mannen betaler 3 kroner og får lov å sitte med sjåføren i førerhuset. Jenta betaler 2 kroner og 50 øre, og må finne seg en plass å sitte på lasteplanet – kanskje på et spann. Av gårde med dem!

Spesielt med Hønsi-meieriet i forhold til de andre meieriene i bygda kan nevnes:

- Fram til 1937 var det til dels betydelig produksjon av ost og smør i tillegg til fersk mjølk og fløte. Hovedprodukter ost: mysost og nøkkelost.
- Fra 1929 anlegg for flasketapping av konsummjølk for videre transport til byen. Vi må anta at dette igjen ble overflødig da leveringsavtalen med Glæserud gikk ut på slutten av 1930-tallet.
- Flere av de andre meieriene hadde «handelsbekvemmelighet» i meieriet. På Hønsimeieriet var det bare et utsalg der leverandørene kunne kjøpe meieriprodukter. Dessuten betalte handelsmann på Ask – først Anton Andersen Ask – seinere Olaus

Olsen Berg – en årlig sum til meieriet for ikke å start landhandel med andre varer i konkurranse med seg sjøl. Det startet med 200 kr/år, og økte til 400. Dette varte helt 1920 da Berg la ned landhandelen og solgte til det som ble samvirkelaget.

Det er lagt ut på historielagets hjemmeside en artikkel som tar for seg Hønsimeieriets historie, og litt av hvert av anekdoter hentet fra styreprotokollene.

Vi har et spørsmål: Da meieriet ble nedlagt i 1956/57, ble eiendommen kjøpt av «Det nye Hønsen andelslag» som utgjorde Henry Hønsen, Harald Frantzen, Elmar Asmyr, Asbjørn Brodal og Nils Fossum. Disse eide neppe eiendommen særlig lenge. Er det noen som veit hvilke planer disse 5 som alle var mjølkebønder hadde med eiendommen?

September 2020

Tor Laache

Gjerdrum Historielag

Bildene under er tatt av Tone Øvergaard under vandringen 13.09.20.

